

Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново

Университет по библиотекознание и
информационни технологии

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

БИБЛИОТЕКИ ЧЕТЕНЕ КОМУНИКАЦИИ

СБОРНИК С ДОКЛАДИ ОТ
ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА НАЦИОНАЛНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЯ С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

На тема

*Съхраняване, опазване, дигитализиране и популяризиране
на движимото културно наследство*

13 – 14 ноември 2025 г.

Народна библиотека „П. Р. Славейков“
Велико Търново, 2026

Изданието се осъществява с финансовата подкрепа на Национален фонд „Култура“ по програма „Културно наследство“ 2025

Авторите на докладите носят пълна отговорност за съдържанието, оригиналността, изказаните становища и цитираните източници и литература.

- © доц. д-р Калина Иванова, научен редактор, 2026
- © проф. Ивелин Иванов, съставител, 2026
- © д-р Иван Александров, съставител, уводни думи, 2026
- © Марина Стойкова, графичен дизайн, технически редактор, 2026
- © Авторски колектив, 2026
- © Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново, 2026

ISSN: 1313-8138 (print)

ISSN: 2683-0981 (online)

Предговор

Двадесет и четвъртата национална научна конференция „Библиотеки – четене – комуникации“ се проведе на 13 и 14 ноември 2025 г. в Регионална библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново. Традиционният научен форум отново събра изследователи, преподаватели, библиотечни и музейни специалисти, архивисти и представители на културни институции, които представиха резултати от своите изследвания и професионални практики, свързани с опазването, изследването и популяризирането на книжовното и културното наследство в условията на съвременното информационно общество. В рамките на конференцията бяха разгледани редица теми, посветени на дигитализацията на културното наследство, ролята на библиотеките и архивите като пазители на историческата памет, както и новите технологични и комуникационни възможности за достъп до знание.

Съорганизатори на ежегодния научен форум и дългогодишни партньори в реализирането на конференцията отново са Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий“ и Университетът по библиотекознание и информационни технологии – София. Благодарност изразяваме и към всички институции, организации и специалисти, които със своето участие и подкрепа допринесоха за успешното провеждане на конференцията и за утвърждаването ѝ като значимо научно събитие в областта на библиотекознанието, архивистиката, културната история и хуманитаристиката.

Официалното откриване на конференцията беше съпроводено с премиера на филма „Възхвала на Търновград“ на Биляна Траянова, а в рамките на съпътстващите събития бе открита и изложбата „Католиците в България XVII – XX век – книжовно-документални свидетелства във фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ на Националния археологически институт с музей при БАН, организирана под патронажа на пре-

зидента на Република България. В програмата бе включено и награждането в конкурса „Благослов за Търновград“.

В рамките на четири научни сесии бяха представени многобройни доклади, посветени на широк кръг въпроси – от архивното дело и библиотечните системи до дигитализацията на културното наследство, съхраняването на редки и ценни колекции, развитието на дигитални библиотеки и популяризирането на културното наследство в онлайн среда. Особено внимание беше отделено на ролята на новите технологии, включително изкуствения интелект и триизмерното моделиране, в процесите на опазване, изследване и представяне на историческото и книжовното наследство. Представени бяха също изследвания, свързани с книжовната история, архивни колекции, аудиоархиви, старопечатни книги и тяхното опазване, както и различни аспекти от културната памет и националната идентичност.

Конференцията се отличи с активно международно участие. Свои доклади представиха учени и специалисти от Полша, Румъния, Сърбия, Унгария, Хърватия и Република Северна Македония. Техните изследвания допринесоха за по-широк сравнителен поглед върху процесите на дигитализация, съхраняване и популяризиране на културното наследство, както и върху развитието на библиотечните и архивните практики в европейски контекст. Чрез представените примери от различни страни участниците имаха възможност да обменят опит, идеи и добри практики, насочени към модернизирването на библиотечната и архивната дейност.

Представените доклади демонстрираха разнообразието от научни интереси и интердисциплинарния характер на изследванията, свързани с културното наследство – от историята на книгата и библиотеките до съвременните комуникационни и дигитални стратегии за достъп до знание. Значителна част от изследванията поставиха акцент върху взаимодействието между традиционното книжовно наследство и новите дигитални форми на съхранение и представяне на информацията, както и върху ролята на библиотеките като активни културни и образователни центрове.

Както и през предходните години, докладите от конференцията се публикуват в настоящия сборник, който дава възможност

представените научни изследвания и добри практики да достигнат до по-широк кръг специалисти, изследователи и читатели. Електронният формат на изданието позволява достъп до публикациите чрез интернет страницата на Регионална библиотека „П. Р. Славейков“ в раздел „Конференции“ (<https://libraryvt.com/bg/nauchna-konferentsia-biblioteka-veliko-tarnovo/nauchna-konferencia-2025>), като по този начин допринася за по-широкото разпространение на научните резултати и за развитието на професионалния диалог в областта на библиотечното и информационното дело.

От съставителите

**За значението на маргиналиите в старопечатните книги
(По материали от библиотеката при Шуменския
университет „Епископ Константин Преславски“)¹**

гл. ас. д-р Данко Георгиев
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

**On The Significance Of Marginalia In Old Printed Books
(Based On Materials From The Library Of The Shumen
University „Bishop Konstantin Preslavski“)¹**

Chief. Assist. Prof. Dr. Danko Georgiev
Shumen University „Bishop Konstantin Preslavski“

Abstract: *The article draws attention to the importance of marginalia in old printed books. The first part addresses the problems related to the terminology and classification of this type of texts. The second presents the history and travels of a specific book from the collection of the library of the Shumen University. The third part shows how the titles from the private library of a specific person can be restored through the notes in old printed books. In addition, it is shown how these paratexts make it possible to confirm and supplement the history of this person.*

Keywords: *Marginalia, notes, annotations, Fyodor Uspensky, Anton Budi-lovich, Stoyan Lyubichev, Higher Pedagogical Course in Ruse, Pedagogical Institute “Dr. Petar Beron” – Shumen*

Резюме: Докладът обръща внимание на значението на маргиналните текстове в старопечатните книги. В първата част се обръща внимание на проблемите, свързани с терминологията и класификацията на този тип текстове. Във втората се представя историята и пътешествията на конкретна книга от сбирката на библиотеката към Шуменския университет. Третата част показва как чрез бележките в старопечатните книги може да бъдат възстановени заглавията от библиотеката на конкретна

---

¹ Публикацията се реализира в рамките на проект номер РД-08-99/05.02.2025 г. на тема „Дипломация и дипломати“, с ръководител проф. д-р Росица Ангелова. The publication is implemented within the framework of project number RD-08-99/05.02.2025 on the topic „Diplomacy and Diplomats“, supervised by Prof. Dr. Rositsa Angelova.

личност. Наред с това се демонстрира как тези паратекстове дават възможност да бъде потвърдена и допълнена историята на това лице.

Ключови думи: Маргиналии, бележки, приписки, Фьодор Успенски, Антон Будилович, Стоян Любичев, Висшият педагогически курс в Русе, Учителският институт „Д-р Петър Берон“ – Шумен

I

Известно е, че маргиналните текстове са един от елементите, които определят уникалността на старопечатната книга. След като веднъж е напуснал печатницата всеки един книжен екземпляр има конкретна съдба, която много често може да бъде разгадана чрез съдържащите се в книгата маргиналии. Те свидетелстват за различни лица, събития от обществения живот, природни бедствия, цени на стоки или на самата книга и пр. Наред с това отделни маркери като печат, сигнатура или инвентарен номер дават различен тип сведения за това по кое време, кога и къде се е съхранявала книгата. Това налага особен подход от страна на библиотекаря при съхраняването на този тип книги: нищо от книгата не трябва да се унищожава, а при дигитализация да не бъде пренебрегвано.

Със съжаление трябва да се констатира обаче, че липсва единство както по отношение на използвания терминологичен апарат, така и при дефиниране на отделните видове маргиналии. Не рядко дори се среща смесване на понятия, използването на едно за няколко различни типа средновековен паратекст или дори употребата на парадоксални термини от типа на *маргинална бележка*. При опитите за класификация почти винаги се наблюдава обща зона между отделните класове, което от своя страна компрометира самата класификация. Тук следва да се обърне внимание, че един от първите изследователи, който насочва вниманието към това объркване в терминологично отношение е Никола Георгиев (Георгиев 1990: с. 68 – 87). Като се опира на изследванията за паратекста на Ж. Жонет той прави принципно разграничаване на приписките от бележките.

Изследователите и тези които публикуват маргиналиите в старопечатните книги често чисто механично прехвърлят терминологичния апарат, използван в медиавистиката. Това до известна степен има своите основания. Маргиналните текстове продължават своето разпространение и развитие и в след ръкописната епохи и стават част и от старопечатната книга още с нейната поява, а също така и част от социологията на съвременната книга. Проблемът е в това, че в основната част от изследванията се използва предложената от иначе уважаваният палеограф Божидар Райков терминология. Трябва да се отбележи обаче, че така направената класификация е подложена на известни критики в някои научни издания (Панайотов 2005: 73 – 95.). За пример ще дам това, че Б. Райков използва термина **приписка** като общо понятие за всички маргинални текстове. Със същото понятие обаче се отбелязват и класовете вътре в общия фонд. Наред с това и **бележката на писача** следва да се възприема като приписка, която се разделя на основни и съпровождащи записи (не е ясно как се определя кое е *основно* и кое *съпровождащо*). По принцип при изграждането на терминологичния апарат (в случая класификация) не е коректно да се допуска степенуване на фактологията и това степенуване да е принцип за разделение на изследвания материал. Под един знаменател (писач) са поставени и всички субекти, създавали средновековната книга – автор, съставител, редактор, преводач, преписвач. Така въпреки заявеното в началото на публикацията желание за диференциране на отделните понятия, в самата разработка термините **приписка**, **бележка**, **запис** продължават да се използват синонимно, при това с допълнени определения като „разгърнатата приписка“, „извънтекстови записи“, „добавъчен запис“. Важен е обаче фактът, че Б. Райков поставя принципният въпрос за терминологичната яснота на маргиналните текстове.

Всъщност по една или друга причина (вероятно неинформираност, а не пренебрежение) се пропуска, че в Шумен де факто съществува теоретична школа по отношение изследването на маргиналните текстове. Бих уточнил тази констатация с това, че всъщност от 1997 г. насам група от изследователи от Шуменския

университет системно работи в областта на проблемите на паратекста, при това върху широк илюстративен материал от IX до XXI век. Концепциите, които тези учени предлагат се основават на теориите на изследователят, който пръв изследва понятието паратекст и обръща внимание на научната общност – Жерар Жонет. От една страна той определя граничността като ключов белег на паратекста. Другият ключов признак, който авторът определя е, че формите на паратекста са допълващи текстове – те обслужват основния текст и така проявяват своята функционалност (Genette 1992: 9 – 10.).

Така В. Панайотов предлага следните типове маргинални текстове, със съответните дефиниции (Панайотов 1977: 6 – 31):

- **Приписка** – текст, който няма съдържателна връзка с основния текст, но съобщава обстоятелства около неговото създаване. Този текст е дело на книжовниците, които са създали ръкописа. Като пример е дадена важната приписка на презвитер Григорий към превода на Осмокнижието (началото на X в.):
- **Бележка** – маргинален текст, който няма съдържателна връзка нито с основния текст, нито с неговата история. Тя отбелязва факт, който е значим за нейния автор: природно или историческо събитие, биографичен факт, изчисление и пр.

Като основен диференциален признак между приписката и бележката, авторът посочва отношението им към историята на написването на основния текст – дали те съобщават нещо за него или за историята му.

- **Глоса** – маргинален текст на преписвач, редактор или читател, който обяснява непозната дума или фрагмент от основния текст.
- **Добавка** – маргинален текст, който допълва съдържанието на основния текст. В повечето случаи това е друг текст (редакция) по отношение на този, към който се добавя (авторите на двата текста са две различни лица).

- **Маркери** – маргинални знаци, думи или фигури, които по един или друг начин отбелязват важна, значима или необходима част от основния текст.

На базата на предложената от В. Панайотов концепция, своята работа развива друг изследовател в областта на маргиналните текстове – Д. Иванова, като тя насочва по-конкретно вниманието вече към задълбочено изследване на отделните типове средновековни паратекстове въз основа на техните тематични, структурни и функционални особености.

По отношение на **приписката** авторката уточнява, че нейната структура е изградена от краен брой елементи, които могат да присъстват или не, но са характерни за жанра (Иванова 1999: 49 – 83.). В структурен аспект сред елементите на приписката присъстват типични за средновековната книжовна практика езикови формули и синтактични конструкции. Във функционално отношение присъствието на всеки един елемент в приписката има за цел да допълва, обогатява или пояснява историята на създаване на основния текст.

По отношение на **бележките** Д. Иванова също отбелязва, че структурата им позволява да бъдат открити елементи, които представят спецификата на този тип маргинални текстове (Иванова: 1998: 218 – 232.). Въз основа на тези характерни особености при структурирането на текста авторката предлага 22 теми и елемента, като в повечето случаи в бележките присъства **само един** от тях. Това се обяснява с функцията, която имат – тя е единично съобщение за факт, за събитие значимо за нейния автор. Освен, че липсва устойчива структура, при тях езикът е значително по-свободен, което може да се обясни с авторството – автори на бележките най-често са ползвателите на книгата.

Направеният обзор има за цел да насочи вниманието на изследователите и всички, които се занимават с маргиналии, че не е важно те само да бъдат публикувани и анализирани. Научно коректно е при това да се използва ясна и адекватна терминология. Направените теоретични постановки от В. Панайотов и Д. Иванова, дават възможност за такъв подход при различни по-конкретни наблюдения.

II.

В началото стана въпрос, че различните паратекстове в полето на старопечатната книга ни дават сведения за нейната история, за исторически лица и събития, за природни бедствия, цени и пр. Настоящото изложение ще направи опит да онагледва как именно се извлича подобен род информация. На първо място ще разгледам историята на една книга от богатата старопечатна сбирка на библиотеката при ШУ „Епископ Константин Преславски“. Това е екземпляр от *Образование второго Болгарского царства* на Фьодор Успенски, издадена през 1879 г. в Одеса. За широката общественост заслужава да се отбележи, че академик Ф. Успенски е руски историк византолог, специалист в областта на византийско-българските отношения, а това е неговият дисертационен труд.

Книгата става интересна още с отварянето на титулната страница, на която в горното поле се чете бележка с посвещение: *Антону Семеновичу Будиловичу на память отъ автора*. Тази бележка, макар в нея да липсва година и подпис, ясно показва, че Фьодор Успенски е подарил този екземпляр на друг изтъкнат руски учен – професор Антон Будилович. Както е известно, това е един от изтъкнатите руски езиковеди от втората половина на XIX век, който се занимава с историята на славянските езици. Научните интереси на А. Будилович очевидно предполагат от една страна той да притежава в личната си библиотека подобно издание, а от друга – познанството му с друг учен изследовател със сходни на неговите интереси – Ф. Успенски. Доказателство в подкрепа на това предположение е свидетелство за кореспонденция между двамата (ОР Ф.40.2 к.12 ед. 61), запазено във фонда на Будилович, съхраняван в Руската държавна библиотека (РГБ).

Остава отворен въпросът, как книгата е стигнала до България и изобщо има ли връзка А. Будилович с нашата страна. Насочващо доказателство, може да се открие отново във фонд 40 на РГБ. Това е свидетелство за почетен член на Славянското благотворително дружество България (ОР Ф.40.2 к.12 ед.61. 1894). За официалното решение за това удостояване можем да научим и от печатния орган на благотворителната организация – списание *Славянски глас* (Славянски глас 1904: 135). Важно е да се отбележи, че в списъкът

на почетните членове на дружеството за 1905 г. Будилович е под номер втори, непосредствено след граф Игнатиев (Славянски глас 1906: 18). Като се има предвид, че списъците не са азбучно подредени, логично може да се заключи, че той е бил на особена почит в средите на Славянското благотворително дружество в България. Тук може да се допусне, че при връчването на споменатата вече грамота, той е направил някакво дарение като ответен знак. Така може да се изгради една хипотеза, която би могла да обясни как *Образование второго Болгарского царства* с автографа на Ф. Успенски попада в България (все пак проблематиката в книгата е тясно свързана с нашата страна). Разбира се, на този етап няма твърди доказателства, че това е продължение на пътешествието на книгата (от Русия до България), но предвид описаните по-горе обстоятелства е логична възможност.

Отворен остава и въпросът, как този екземпляр е попаднал в сбирката на библиотеката към Шуменския университет. И тук отново в помощ за изясняване на съдбата на конкретната книга могат да бъдат приведени нейните паратекстове. В случая това са няколко печата за принадлежност, които вече свързват конкретния екземпляр с новата история на България от началото на XX век. Първият печат се намира на титулната страница (макар и трудно четим), но на други страници (33, 49, 81, 257) ясно се разчита *Висшъ Педаг. Курсъ при гимназията „Князь Борисъ“ Русе*.

Висшият педагогически курс в Русе възниква през юли 1909 г. като Допълнителен педагогически курс (ДА – Русе, Ф. № 98К). Обучението в курса е двугодишно. Изучават се предмети от историко-филологическата група. Съвсем логично е в библиотеката към този курс да присъстват заглавия като *Образование второго Болгарского царства*. Попадането на книгата в Русе може много лесно да се обясни с името на първия директор на института – Сава Попов, който е член на Славянското благотворително дружество България (Славянски глас 1910: 25). Логично е той да потърси научна литература в сферите, в които ще се обучават бъдещите учители, както е логично и да се обърне към доброволната организация, в която членува.

Пътешествието на книгата обаче не приключва с Русе. Пристигането до крайната спирка става ясно отново от печатите за принадлежност по нейните страници. Още на самата корица ясно личи печат: *Учителски Институтъ · Шумен · Библиотека инв. № 767*. На с. 18 в долното поле има по-късен печат: *Библиотека Учителски институт гр. Коларовград*². На титулната и на традиционната страница 33 пък е видим печатът *Висш педагогически институт „Константин Преславски“ Шумен*.

Учителският институт „Д-р Петър Берон“ – Шумен (1919 – 1944) е разкрит първоначално като клон на Висшия педагогически курс – Русе (ДА – Шумен, Ф. №27К). През 1921 г. той става самостоятелен, а през 1923 г. курсът е правоприменик на закрития в Русе. След 1944 г. учебното заведение продължава да съществува като Учителски институт – Шумен, от 1971 г. Висш педагогически институт – Шумен, който през 1995 г. прераства в Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“. Напълно логично е с преместването на педагогическия курс от единия град в другия, да се премести и библиотеката в него. От посочените исторически справки може да се направи една доста правдоподобна история как от Одеса през Русе книгата се е озовала в Шумен, респективно в университетската библиотека.

III.

Както е известно, притежатели на книги през периода на Възраждането (а и преди него) са представители на т.нар. интелигенция – учители, свещеници, търговци, революционери и пр. Благодарение на бележките в старопечатните книги може да се потвърдят известни факти или да се разкрие нова информация за тези хора. Нещо повече, проследявайки маргиналните текстове, можем да възстановим заглавията от библиотеката на това лице. Това разбира се би ни дало повече информация за начинът по който са се оформили възгледите на тази личност.

Следва да бъде представен именно един такъв случай. Става въпрос за Стоян Любичев. В процеса на работа със старопечат-

² Същият на с. 43, 69, с. 61 от приложенията.

ните книги на Университетска библиотека, се оказа, че той се е подписал на цели осем екземпляра от тази сбирка. Вече утвърдена практика е в подобна ситуация да се направи справка в специализираната литература, коя личност стои зад това име. Удобна за тази цел е енциклопедията „Българска възрожденска интелигенция“ (Българската възрожденска интелигенция 1988: 383.) със съставители проф. Николай Генчев и Красимира Даскалова. В нея е посочено, че Стоян Любичев е учител в Шумен през 1878 г., като тази информация се позовава на „ИМ – Шумен, стари книги инв. № 816“³. Това е „Питомка или правила за прилично поведение на хората“, превод П. Р. Славейков. В нея на последната страница четем: *1878 [...] 18 денъ даскалъ Стоянь Любичевъ*. Както е видно, никъде в този паратекст не се споменава Шумен.

В бележките по книгите в Университетска библиотека се споменават следните населени места: Клисурса, с. Власина, Кюстендил, Преслоп, Пирот, Белград, т.е. районът на Западните покрайнини. Това обърна корено научното търсене. След справка в Държавен архив – Перник (ДА – Перник, Ф. № 350К) и публикация на краеведа д-р Николай Илиев (Илиев 2012: 12 – 17), се установи, че Стоян Любичев е учител, свещеник, революционер и общественик от Западните покрайнини, по-точно Трънско (Преслоп, Власина и в родното му село Клисурса). Остава загадка защо авторите на иначе авторитетната енциклопедия го свързват с Шумен (освен това, че негови книги днес се съхраняват в две от книгохранилищата в града)? Всъщност настоящото изложение е опит категорично да се опровергае това твърдение.

От споменатите вече източници за Стоян (Кирил) Любичев накратко може да се обобщи, че е роден през 1850 г. в с. Клисурса, Трънско (сега Република Сърбия). Мирското му име е Стоян, приема името Кирил, след като става свещеник. Учи пет години в родното си село при учителите Димитър Разлогалията и свещеник Димитър Филибията. Две години учи в гимназията в Крушевец и завършва четвърти клас. За отличен успех учителският съвет решава да го изпрати с още двама ученици сърби да довърши гимна-

3 Тук е мястото да благодаря на Галина Радева и Димитър Стайков от РИМ – Шумен, които предоставиха дигитално копие на въпросната книга.

зия в Белград. През 1868 г. на 18 години Стоян Любичев завършва Белградската гимназия и става учител в с. Преслоп, а две години след това в с. Власина. През 1877 г. вече е учител в родното си село Клисурса. По настояване на населението, през 1889 г. Стоян Любичев е ръкоположен от Самоковския владика Доситей за свещеник, като приема духовното име Кирил.

За революционната му дейност може да се спомене, че по време на Априлското въстание е част от Трънския революционен комитет. През 1877 г., когато избухва Руско-Турската война, заедно с известния капитан Симо Соколов и Рангел Станоев организират чета от 500 души за борба с редовната турска войска. В края на същата година, след като турци и черкези се оттеглят, Трънско е нападнато от сръбски войски и регионът е окупиран. Тримата организатори на четата са обвинени и преследвани. Участва като доброволец и в Сръбско-Българската война. През 1919 г. организира меморандум и събира над 16 000 подписа от местното население в подкрепа на българската кауза по време на Ньойските преговори. След попадането на Клисурса във владение на Сърбия е преследван и репресиран, лежи и шест месеца в затвор. Кирил Любичев умира на 4 декември 1935 г. на 86-годишна възраст.

Интересен е фактът, че след като Стоян Любичев става свещеник, в Клисурса пристига Иван Мърквичка, който фотографира и прави репродукции на иконите на църквата. Тя е представлявала стара монументална постройка, изографисана в началото на XIX в. от иконописци от Самоковската школа и Пазарджик. Тогава Любичев му предава ръкопис – Псалтир от XVI век (ДА – Перник, Фонд № 350К: 6). За съжаление в историческата справка не се споменава датата на това събитие. Ръкописът обаче в момента се съхранява в Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и в третия том от описите на ръкописи в НБКМ е под № 839 (Стоянов, Кодов 1964: 12 – 13.). Авторите на описа изрично посочват, че книгата е доставена от свещеник Стоян Любичев от с. Клисурса, Трънско, през 1950 г. Тук, разбира се, посочената дата следва да бъде оспорена, тъй като собственикът е починал през 1935 г.

Друг любопитен момент от биографията на Любичев е това, че след Освобождението той посещава за две години в продъл-

жение на по пет месеца организирани от министерството на просвещението педагогически курсове в Кюстендил, тъй като е смятал, че „за да преподава в новото време е нужна солидна подготовка“ (ДА – Перник, Фонд № 350К: 3). За това свидетелстват и три бележки в три различни негови книги:

- Икономов, Тодор. Ръководство за словосъчинение на българският език. На титулната страница: из книгите на С Любичевъ 21ий Августъ [1]880г Кюстендил. Книгата се намира в Университетска библиотека на Шу – ЦБ Ст 53⁴;
- Груев, Йоаким. „Начални познания по геометрия, приложена в общежитието“ На титулната страница: „Из книгите на С. Любичев, гр. Кюстендил 26 септ. 1880 год.“ (Chalgynova 2009: 159)⁵. Книгата се намира в Исторически музей – Благоевград;
- Иречек, Константин. История Болгар. Из книгитя на С. Любичев 25 Септемрий 1880 год. гр. Кюстендил. Купена 4 рубли или 92 гр. от партия що ми подари Г нъ Инспекторъ Манолъ Бялчевъ. (ДА – Перник, Фонд № 350К: 3). За съжаление към момента не е известно къде се намира тази книга.

Споменатите бележки ни дават сведения, че в Кюстендил той се е снабдявал с нови книги. Нещо повече, от тези бележки става ясно, че за добър успех курсистите са получавали премии, с които Стоян Любичев е обогатявал своята библиотека.

До този момент е известно, че Любичев, докато е учител във Власина, се жени за Марга Тричкова от Киевец, но не и кога. В ЦБ Ст 400. **Неофит Рилски**. Новый завет господа нашего Иисуса Христа, на страницата със съдържанието в горното поле четем: жени се: 1872 лето : юль : 20 день венча се : 27 день тогож[...] месеца: на того летие и мирна лета аминь. От тази бележка става ясна точната дата на венчавката – 20ти юли 1872 г., а на 27ми се жени.

⁴ Със сигнатура започваща с ЦБ Ст са обозначени книгите от старопечатната сбирка на библиотеката при Шуменския университет.

⁵ Тук е мястото да благодаря и на г-жа Чалгънова, която също ми изпрати дигитално копие на страницата със споменатата бележка.

От друга бележка в същата книга научаваме много важни сведения за семейството на Стоян Любичев. До този момент беше известно, че той и Марга имат 5 сина и 2 дъщери, но не са споменати нито имената им, нито рождените им дати. Известно е само името на най-малкия им син – Петър, загинал в балканската война. Сега вече от този паратекст научаваме имената на Гаврил, Стефан, Борис, Райна, Михаил, Петър и Цана, както и точните им рождени дати. На задния форзац: *Моите дъща съ се раждали: на Св. К. Любичовъ / Гаврилич: 7^{ми} Ноемврий 1878 год. / Стефаникия на 27^{ми} Декемврий 1881 год. / Борисъ: на 7^{ми} Октомврий 1884 год. / Райна: 6^{ми} февруарий 1887 / Михаилъ: на 18^{ми} Ноемврий 1889 год. / Петракия на... Априлий 189 год. (вероятно 1890) / Садра (Цана) на 23^{ми} Юнию 1894 год.*

Заслужава да се отбележи и бележката в на предния форзац в същата книга: *1868 года мѣсець декеврия 12 день Купао самъ га у Пиротъ 18: $\frac{\text{ша}}{\text{гро}}$ Стоянь Любичевъ / Кой га украдне да е проклетъ ѿтъ : 318 отци Кои чете у туа книгу да е блогословень отъ свету Богородицу и ѿтъ Бгъ.* Интересното тук е, че, както и в по-горния пример, а и в още няколко случая, е посочена цената на книгата. При натрупване на по-голямо количество емпиричен материал би могло да се направи съпоставително изследване на цените на книгите в отделните периоди. Особеното в този маргинален текст е и употребата на защитна клетва срещу кражба и благословия за доброжелателни читатели. Тези елементи на бележката са много характерни за средновековните ръкописи, но не и за бележките в старопечатните книги. Въз основа на това може да се допусне, че бъдещият свещеник е познавал и е работил с ръкописни книги още като ученик или поне в началния период на своята учителска дейност (осемнадесет годишен).

Останалите бележки по книгите от библиотеката на Стоян Любичев или допълват известни факти, или потвърждават такива. Това не ги прави по-маловажни. Напротив, както е известно, в науката всяко потвърждение подсилва доказателствената стойност на известното. А в края на тази част от изложението следва да се представи и списъкът със заглавия от библиотеката на Стоян Любичев.

№	Автор и заглавие	Място на съхранение
1.	Славейков, Петко. Р. Питомка или правила за прилично поведение на човеците.	РИМ – Шумен
2.	Груев, Йоаким. Начални познания по геометрия, приложена в общежитието	РИМ – Благоевград
3.	Псалтир от XVI век, № 839	НБКМ
4.	Пр. Иларион Хилендарски. Кратка богословия с въпроси и отговори за нашата православна вяра, нужни всякому православному христианину	УБ при ШУ
5.	Неофит Рилски. Новый завет господя нашего Иисуса Христа	УБ при ШУ
6.	Блъсков, Илия. Две сестри, Добра и Грозданка	УБ при ШУ
7.	Димитриевиц, Иван (Йоаникий). Первоначална наука за длъжностите на човека Франгиска Соабиа...	УБ при ШУ
8.	Блъсков, Илия. Живот на святаго Ивана Предтеча и на святаго Игнатия Богоносца	УБ при ШУ
9.	Бобчев, Стефан. История на Геновева [от Хр. Шмид] с притурка на една нравоучителна повест Величко и Иванчо	УБ при ШУ
10.	Пр. Бобчев, Стефан. Съкратена османска история.	УБ при ШУ
11.	Икономов, Тодор. Ръководство за словосъчинение на българския език.	УБ при ШУ
12.	Иречек, К. История Болгар	неизвестно по данни в ДА – Перник

Както се вижда от заглавията, Стоян Любичев очевидно е разполагал с голяма и разнообразна в тематично отношение библиотека. Сред заглавията срещаме актуална за времето богословска, учебна, нравоучителна и художествена литература.

Направеното дотук изложение имаше за цел да покаже на практика каква ценна информация ни дават маргиналиите (в случая бележки и печати) в старопечатната книга. Наред с това обаче все още остават неразрешени много въпроси в теоретичен план. И за да завърши положително, ще отбележа, че това проучване не би било мислимо, ако не бяха електронните ресурси на няколко отдела на Държавна агенция „Архиви“, няколко национални и една чуждестранна библиотека, два регионални музея. Това още веднъж показва колко значим за опазването и изследването на културно историческото ни наследство е процесът по дигитализация и предоставянето на свободен достъп до него.

Използвана литература:

1. **G. Genette.** Paratexte. Das Buch vom Beiwerk des Buches. Campus. Frankfurt/New York. 1992, s. 9 – 10.
2. **ОР Ф.40.1 к.9 ед.6. 1904** / Диплом об избрании Будиловича, Антона Семеновича почетным членом Славянское благотворительное общество (Болгария). – [Б. м.], 1904 марта 21. – 1 л. <<https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01010491848?page=4&rotate=0&theme=white>> (30.09.2025).
3. **ОР Ф.40.2 к.12 ед.61. 1894** / Письмо к Будиловичу, Антону Семеновичу [Рукопись] / Успенский, Федор Иванович. – [Б. м.], 1894 декабря 6. – 1 л. – (Письма к А.С. Будиловичу).<<https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01010538490?page=3&rotate=0&theme=white>> (30.09.2025).
4. Българската възрожденска интелигенция. Енциклопедия. София, 1988.
5. **Георгиев Н.** Писахме не само да се знае. – В: Поетика и литературна история, София 1990, с. 68 – 87.
6. **ДА – Перник, Фонд № 350К** / Трънско-знеполско културно просветно и благотворително дружество „Руй“ – София, Инвентарен опис № 1, Архивна единица № 42 // Биографии на бележити трънчани и знеполци, участвали в освободителните, църковни политически борби, обществени и културни дейци.
7. **ДА – Русе, Фонд № 98К** / Учителски институт – Русе (1909 – 1923) <<https://isda.archives.government.bg:84/Process.aspx?type=Fund&agid=30&flgid=5070450>> 30.09.2025.
8. **ДА – Шумен, Фонд №27К** / Учителски институт „Д-р Петър Берон“ – Шумен (1919 – 1944). <<https://isda.archives.government.bg:84/Process.aspx?type=Fund&agid=38&flgid=5076625>> 30.09.2025.
9. **Иванова Д.** Бележката като маргинален текст в средновековната българска книжнина. – В: Преславска книжовна школа, Т. 3, Шумен, 1998, с. 218 – 232.
10. **Иванова Д.** Елементи на приписката. – В: Маргиналии, кн. 1, Шумен, 1999, с. 49 – 83.
11. **Илиев Н.** Трънчани – борци за българската национална кауза. София, 2012.
12. **Панайотов В.** Възгледът на Б. Райков за маргиналиите и неговото влияние върху днешните публикации. – В: Маргиналии, кн. 2, Шумен, 2005, с. 73 – 95.

13. **Панайотов В.** Кратките жанрове в старобългарската книжнина. – В: Годишник на ШУ „Епископ Константин Преславски“. XIV А, 1977, с. 6 – 31.
14. Славянски глас, 1904, кн. 3, с. 135.
15. Славянски глас, 1906, кн. 1, с. 18.
16. Славянски глас, 1910, кн. 1, с. 25.
17. **Стоянов М.**, Кодов Хр. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека. Т. 3. София, 1964.

Съдържание/Content

Предговор	5
<i>От съставителите</i>	
Уводни думи	12
<i>д-р Иван Александров</i>	
Дигиталната библиотека на Централната университетска библиотека „Михай Еминеску” в Яш: Модерен подход за съхраняване и достъп.....	15
<i>Симона Синзиану, Алина Филимон, Оана Мерчеш</i>	
<i>The Digital Library Of The “Mihai Eminescu” Central University Library Of Iași: A Modern Approach To Preservation And Access</i>	
<i>Simona Sînzianu, Alina Filimon, Oana Mercheș</i>	
Читалня с колекция и архив „Проф. Богдан Богданов, д.н.“: от лична библиотека към дигитален академичен ресурс	25
<i>Ангелина Гимишева, Юлияна Станимирова</i>	
<i>Reading Room With The Collection And Archive Of „Prof. Bogdan Bogdanov, D.Sc.“: From Personal Library To Digital Academic Resource</i>	
<i>Angelina Gimisheva, Yuliyana Stanimirova</i>	
Унапређење дигитализације библиотечке грађе кроз пројектне активности у народној библиотеци „Стеван Сремац“ – Ниш.....	38
<i>Соња Шуковић, Александра Аџић</i>	
<i>Enhancing The Digitization Of Library Materials Through Project-Based Activities At The “Stevan Sremac” Public Library In Niš</i>	
<i>Sonja Sukovic, Aleksandra Adzic</i>	
Зачувување, дигитализација и популаризација на движното културно наследство во библиотеките.....	49
<i>Аница Милева, Гонца Анастасова</i>	
<i>Preservation, Digitization And Popularization Of Movable Cultural Heritage</i>	
<i>Anica Mileva, Gonca Anastasova</i>	

**Между духовната пробуда и скеча или за илюстрацията
в рекламната стратегия на българската католическа
периодика от началото на XX век..... 64**

доц. д-р Васил Загорев

*Between Spiritual Awakening And Sketch: On Illustration
In The Advertising Strategy Of Bulgarian Catholic Periodicals
At The Beginning Of The 20th Century*

Assoc. Prof. Dr. Vasil Zagorov

**Книги, библиотеки и печати: по следите на книжовните
колекции на българските католически ордени (1878 – 1944)..... 79**

гл. ас. д-р Габриела Ангелова

*Books, Libraries, And Seals: A Study Of The Book Collections
Of The Bulgarian Catholic Orders (1878 – 1944)*

Assist. Prof. Dr. Gabriela Angelova

**Медийното представяне на българското културно наследство
като част от публичния образ на страната 95**

гл. ас. д-р Марина Маринова

*The Media Representation Of Bulgarian Cultural Heritage
As Part Of The Country's Public Image*

Assoc. Prof. Dr. Marina Marinova

**Диалог с изкуствения интелект за краеведската дейност
и дигитализирането на книжовно-документалното наследство 106**

*д-р Светослава Димитрова-Станева, гл. ас. д-р Гергана
Янчева, гл. ас. д-р Камелия Планска-Симеонова*

*Dialogue With Artificial Intelligence On Local History Activities
And The Digitization Of Literary And Documentary Heritage*

*Dr. Svetoslava Dimitrova-Staneva, Senior Assistant Dr. Gergana
Yancheva, Senior Assistant Dr. Kamelia Planska-Simeonova*

**Участието на Народна библиотека „Иван Вазов“ в проект
PressMint: дигитални ресурси в контекста на споделеното
европейско наследство 119**

Иван Крачанов, Димитър Минев

*The Participation Of National Library Ivan Vazov In The Pressmint Project:
Digital Resources In The Context Of A Shared European Heritage*

Ivan Kratchanov, Dimitar Minev

**Виртуална възстановка на олтар от средновековна църква в
археологически обект „Шушманец“, Великотърновско 131**

проф. д-р Николай Кънев, доц. д-р Пламен Събев

*Virtual Restoration Of An Altar From A Medieval Church
In The „Shushmanets“ Archaeological Zone, Veliko Tarnovo*

Prof. Dr. Nikolay Kanev, Assoc. Prof. Dr. Plamen Sabev

Петко Р. Славейков и скритото зад QR кода (проект за популяризиране на живота и делото на Петко Р. Славейков чрез кратки видеа, посредством QR код)	144
<i>д-р Атанаска Стамболийска, д-р Симеон Бояджиев</i>	
<i>Petko R. Slaveykov And The Hidden Behind The QR Code (a project on the popularization of the life and work of Petko R. Slaveykov on short videos, accessible through a QR code)</i>	
<i>Dr. Atanaska Stamboliyska, Dr. Simeon Boyadzhiev</i>	
Опазване, дигитализиране и популяризиране на поезията на търновския творец Николай Колев – Поета	148
<i>Людмила Тодорова</i>	
<i>Preservation, Digitization And Popularization Of The Poetry Of The Veliko Tarnovo Artist Nikolay Kolev – The Poet</i>	
<i>Lyudmila Todorova</i>	
Дигитални ресурси в библиотечната система на Република Северна Македония	158
<i>доц. д-р Милен Михов</i>	
<i>Digital Resources In The Library System Of The Republic Of North Macedonia</i>	
<i>Assoc. Prof. Dr. Milen Mihov</i>	
Разширен хронологичен доклад за развитието на Прима-Софт ООД и Софт.Либ ООД, приноса към библиотечното дело и дигитализацията	170
<i>Ивайло Георгиев, Виолина Георгиева</i>	
<i>Expanded Chronological Report On The Development Of Prima-Soft And Softlib And Our Contribution To Library Work And Digital Transformation</i>	
<i>Ivaylo Georgiev, Violina Georgieva</i>	
„Писменото съкровище по Долен Дунав“ – дигиталната памет на региона и нейното значение за културната идентичност	177
<i>Николай Господинов</i>	
<i>“The Written Treasure Of The Lower Danube” – The Digital Memory Of The Region And Its Importance For Cultural Identity</i>	
<i>Nikolay Gospodinov</i>	
Портретът „Христина Морфова и Людмила Проконова“ на Елисавета Консулова-Вазова като част от националното културно наследство: опазване и популяризиране	190
<i>д-р Мария Бранкова</i>	
<i>The Portrait “Hristina Morfova And Lyudmila Prokopova” By Elisaveta Konsulova-Vazova As Part Of The National Cultural Heritage: Preservation And Promotion</i>	
<i>Dr. Mariya Brankova</i>	

**Аудио архиви на културната памет: грамофонната
плоча – предизвикателства и възможности за опазване 198**

Емилия Боянова

*Audio Archives Of Cultural Memory: The Gramophone Record –
Challenges And Opportunities For Preservation*

Emilia Boyanova

**За Диплографията или Двойното счетоводство и търговската
терминология в документи на Евлогий и Христо Георгиеви
(из архива на Евлогий и Христо Георгиеви при НА-БАН)..... 207**

Георги Георгиев

*On The Diplographic Or Double-Entry Bookkeeping In The Commercial
Records Of Evlogi And Hristo Georgievi (from the archives of the Evlogi
and Hristo Georgievi brothers at the Bulgarian Academy of Sciences)*

Georgi Georgiev

**История и статут на Националното сдружение на общините
в Република България..... 223**

д-р Светослав Мишев

*History And Status Of The National Association Of Municipalities
In The Republic Of Bulgaria*

Dr. Svetoslav Mishev

**Ориенталската ръкописна колекция в Националната библиотека
„Св. св. Кирил и Методий“ (формиране, състав, разкриване) 235**

д-р Невена Граматикова

*The Oriental Manuscript Collection In The „St. St. Cyril And
Methodius“ National Library (Formation, Composition, Disclosure)*

Dr. Nevena Gramatikova

**Християнски елементи на движимото културно наследство
и взаимодействието между Църква и Държава за тяхното
съхранение, употреба и популяризиране..... 250**

ст. ик. Павел Гърбов

*Christian Elements Of Movable Cultural Heritage And The Interaction
Between Church And State For Their Preservation, Use And Promotion*

Stavr. Economos Pavel Garbov

Великият молебен богородичен канон на Теодор Дука Ласкар..... 256

проф. хабил. д-р Димитър Кенанов

The Great Litany To The Virgin Mary By Theodor Doukas Laskaris

Prof. Habil Dr. Dimitar Kenanov

**За значението на маргиналиите в старопечатните книги
(По материали от библиотеката при Шуменския
университет „Епископ Константин Преславски“)..... 281**

гл. ас. д-р Данко Георгиев

*On The Significance Of Marginalia In Old Printed Books
(Based On Materials From The Library Of The Shumen University
„Bishop Konstantin Preslavski“)*

Chief. Assist. Prof. Dr. Danko Georgiev

**Рестаурация на книжни материали от фонда
на Регионален Исторически Музей – Шумен..... 296**

Галина Якимова

*Restoration Of Book Materials From The Fund Of The Regional
Historical Museum – Shumen*

Galina Yakimova

**Хибридно наследство: „Приказка за приказни герои“ като мост
между детската литература, музиката и дигиталното бъдеще..... 302**

Мая Паскова, д-р Габриел Георгиев

*Hybrid Heritage: “A Tale Of Fairy-Tale Heroes” As A Bridge Between
Children’s Literature, Music, And The Digital Future*

Maya Paskova, Dr. Gabriel Georgiev

**Поредицата „Златна библиотека“ и приносът ѝ
за адаптирането на класическата литература
за детската публика през 30-те – 40-те години на XX в. 312**

проф. д-р Алберт Бенбасат

*The Golden Library Series And Its Contribution To The Adaptation Of
Classical Literature For Children’s Audiences In The 1930s And 1940s*

Prof. Dr. Albert Benbassat

**Екологично устойчиви биотехнологии за опазване
на писменото културно наследство 325**

гл. ас. д-р инж. Искра Цветанска

*Environmentally Sustainable Biotechnologies For The Preservation
Of Written Cultural Heritage*

Assist. Prof. Dr. Eng. Iskra Tsvetanska

**Учебници и практически ръководства
от калоферския учител Никола Начов 334**

доц. д-р Александър Ковачев

*Textbooks And Educational Support Materials
By The Teacher Nikola Nachov*

Assoc. Prof. Dr. Alexander Kovachev

**Търновецът Джорджо Момчев –
благотворителна и обществена дейност 346**
проф. д-р Светла Атанасова

*Georgio Momchev From Turnovo – Charity And Public Activities
Prof. Dr. Svetla Atanasova*

**Аспекти от прилагане защитата интересите на държавата
като собственик и пазител на документите от Националния
архивен фонд. Нормативни основания, предизвикателства
и анализи на критериите за достъпност на документите
и повишаване цените на услугите 353**
д-р Тихомир Тонков

*Aspects Of Implementing The Protection Of The Interests
Of The State As The Owner And Custodian Of Documents
From The National Archival Fund. Normative Grounds,
Challenges And Analyses Of The Criteria For Accessibility
Of Documents And Increasing The Prices Of Services
Dr. Tihomir Tonkov*

**Популяризиране на движимото културно
наследство сред „дигиталните туземци“ 365**
ас. д-р Стефка Чернева

*Promoting Movable Cultural Heritage Among “Digital Tribesman”
Assistant Dr. Stefka Cherneva*

**Съхраняване и популяризиране на местно културно
наследство чрез краеведските сайтове на Регионална
библиотека „Стилиян Чилингиров“ – Шумен 374**
Николай Лазаров

*Preservation And Promotion Of Local Cultural Heritage Through The
Regional Studies Websites Of The “Stilian Chilingirov”
Regional Library – Shumen
Nikolay Lazarov*

**Литературата като инструмент за социална промяна:
участието на РБ „П. Р. Славейков“ в проекта G-BOOK 3 ..... 382**
Мартина Янкова-Радолова

*Literature As A Tool For Social Change: The Participation
Of The Rb “P. R. Slaveykov” In The G-Book 3 Project
Martina Yankova-Radolova*

**Библиотекаря в годините на Поликризите –
как да поддържа благополучието? 390**
Йоана Чапска

*The Librarian In A Polycrisis World – How To Foster Well-Being?
Joanna Chapska*

- Библиотека НУ-УБ „Гоце Делчев“ Штип
и културно наследство: состојба и дејности..... 408**
Јована Рилак
*Library Of The NI-UL „Goce Delchev“ Shtip
And Cultural Heritage: Status And Activities*
Jovana Rilak
- Петте најголеми библиотеки во Европа
и нивните културни наследства 418**
Билјана Миладинова, Ирена Тонева
The Five Largest Libraries In Europe And Their Cultural Heritage
Biljana Miladinova, Irena Toneva
- Устойчиво развитие, иновации, застој. Бележки към актуалното
състояние на българската библиотечна наука и практика..... 428**
доц. д-р Евгения Русинова
Sustainable Development, Innovation, Stagnation.
Notes On The Current State Of Bulgarian Library Science And Practice
Assoc. Prof. PhD Evgeniya Rusinova
- Едиционната дейност на Съюзите „Отец Паисий“ (1928 – 1943) –
явление в българското книгоиздаване..... 436**
Николай Поппетров
*The Publishing Activities Of The „Father Paisii“ Unions (1928 – 1943) –
A Phenomenon In The Bulgarian Book Publishing*
Nikolay Poppetrov

БИБЛИОТЕКИ – ЧЕТЕНЕ – КОМУНИКАЦИИ

Двадесет и четвърта национална научна
конференция с международно участие

Велико Търново, 13 – 14 ноември 2025 г.

Българска

Първо издание

Научна

Съставители: проф. Ивелин Иванов
д-р Иван Александров

Формат 60x90/16

Печатни коли 28,5

Печат: Печатница „Сира“ Велико Търново